

«El Umiti» қоры» корпоративтік қоры

«Педагогтің психоэмоционалдық және этикалық құзыреттілігі:
түсінуден өзара әрекеттестікке дейін»
педагогтердің біліктілігін арттыру курсына арналған білім беру бағдарламасы

Астана, 2025

Мазмұны

1. Жалпы ережелер	3
2. Глоссарий.....	4
3. Бағдарлама тақырыбы.....	8
4. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері	10
5. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны	11
6. Оқу процесін ұйымдастыру.....	18
7. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету	18
8. Оқу нәтижелерін бағалау	19
9. Курстан кейінгі қолдау.....	20
10. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі	20

1. Жалпы ережелер

Педагогтердің біліктілігін арттыру курсына арналған білім беру бағдарламасы «Педагогтің психоэмоционалдық және этикалық құзыреттілігі: түсінуден өзара әрекеттестікке дейін» (бұдан әрі – Бағдарлама) педагогтерді оқытуды реттейді: бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру ұйымдары, арнайы ұйымдар мен қосымша білім беру ұйымдары, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін, қазақ және орыс тілдерінде оқытылатын топтарға арналған.

Қазіргі заманғы сын-қатерлер педагогтен тек пәндік біліммен шектелмей, эмоционалдық интеллекті дамыған, икемді қарым-қатынас жасай алатын, әртүрлі жас және әлеуметтік топтағы білім алушылармен жұмыс істеуді меңгерген, ата-аналармен және әріптестерімен сындарлы байланыс орната алатын маман болуды талап етеді. Психологиялық жүктемелер мен әлеуметтік шиеленіс деңгейінің арту жағдайында педагогтің өз жағдайын басқару, қарым-қатынасты саналы түрде құру, стигматизациялық тәжірибелер мен этикалық нормаларды бұзудан аулақ болу дағдыларының болуы ерекше маңызды.

Бағдарламаның өзектілігі халықаралық зерттеулермен де, мемлекеттік стратегиялық құжаттармен де расталады. TALIS (OECD) халықаралық зерттеуінің нәтижелеріне сәйкес, көптеген елдердің педагогтері эмоционалдық құзыреттілікті дамытуға, оқушылардың мінез-құлқымен жұмыс істеуге, кәсіби күйзелуді азайтуға және мектеп ішіндегі ахуалды жақсартуға қажеттілікті атап көрсеткен. БҰҰ Тұрақты даму мақсаттарының 4-мақсаты инклюзивті, әділетті және сапалы білім берудің, сондай-ақ мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттырудың қоғамның тұрақты дамуы үшін шешуші фактор екенін баса көрсетеді.

Ұлттық контексте бұл бағдарлама Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасының 5-басыты бағыты – «Жаңа қазақстандық ұрпақты тәрбиелеу» талаптарына толықтай сәйкес келеді. Құжатта оқушылардың жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарын қалыптастыру, эмоционалдық интеллектті дамыту, мектеп пен ата-аналар арасындағы серіктестікті нығайту, сондай-ақ барлық білім беру деңгейлерінде құндылыққа негізделген тәсілді енгізу қажеттігі айтылған. Тұжырымдамада тәрбие жұмысына әдістемелік және кадрлық қолдау көрсету, педагогтерді ата-аналармен өзара әрекетке, сыныпты басқаруға, әлеуметтік және эмоционалдық сауаттылықты дамытуға даярлау ерекше назарда тұр. Бұл бағдарлама осы міндеттермен тікелей сабақтас.

Бағдарлама педагогтердің келесі икемді (soft skills) дағдыларын дамытуға бағытталған: эмпатия, рефлексия, күйзеліске төзімділік, өзін-өзі реттеу, сондай-ақ оқушылардың жас ерекшеліктері мен олардың дағдарыстық кезеңдерін түсіну.

Технологияның қарқынды дамуы мен еңбек нарығының трансформациясы жағдайында педагогтерді өзгерістерге бейімдеуге үйрету — білім беру саясатының ажырамас бөлігіне айналуға. Дүниежүзілік экономикалық форумның 2025 жылғы Future of Jobs Report баяндамасына сәйкес, алдағы бес жылда жаһандық экономикадағы негізгі дағдылардың шамамен 40%-ы өзгереді. Бұл білім беру мазмұны мен педагогтерді даярлау тәсілдеріне де қайта қарау қажеттігін көрсетеді. Алгоритмдік ойлау, сұраныстарды құрастыру, алгоритмдер мен деректер бұрмалануының себептерін түсіну секілді техникалық дағдылар маңызды болғанымен, автоматтандыруға көнбейтін адами дағдылар — эмпатия, этикалық пайым, ынтымақтастыққа бейімділік, сыни ойлау және саналы рефлексия — одан да өзекті бола түсуде.

Бұл акценттер халықаралық AILit Framework бастамасында көрініс тапқан. Бұл бастама жасанды интеллект дәуірінде білім беруге этикаға негізделген және құзыреттілікке бағытталған тәсілді ұсынады. Оның өзегінде — технология тұтынушылары емес, жауапты, сыншыл ойлай алатын және этикалық тұрақты тұлғаларды тәрбиелеу идеясы жатыр. Мұндай тұлғалар болашақ қоғам мен білім беруді қалыптастыруға қабілетті. Бұл біліктілік арттыру бағдарламасы аталған қағидаттарды стратегиялық бағдар ретінде қабылдай отырып, икемді, эмпатиялық, құндылыққа негізделген және белгісіздік жағдайында жұмыс істеуге дайын жаңа буын педагогтерін даярлауға бағытталған.

Бағдарламаның маңыздылығын «El Umiti» Корпоративтік қоры (2025 ж.) жүргізген зерттеу нәтижелері де растайды: 2000 педагогтің ішінде 66%-ы жеке өсу мен кәсіби өзара әрекет сапасын арттыруға қажетті икемді дағдыларды дамытуға жоғары қажеттілік бар екенін көрсетті.

2. Глоссарий

Акселерация	(лат. acceleratio — жеделдету) — бұл алдыңғы буындармен салыстырғанда балалар мен жасөспірімдердің өсуі мен дамуының жеделдетілуімен сипатталатын үдеріс
Ассертивтік	өз мінез-құлқын өз бетінше реттей білу және басқа адамдардың бағалары мен ықпалына қарамастан оған жауап бере білу, өзіне сенімділік дағдысы
Әлеуметтік жетімділік	ата-ана құқықтарынан айыру нәтижесінде балалар ата-аналарының қамқорлығынсыз қалатын әлеуметтік құбылыс

Бірігу	бұл бөліктерді біртұтас тұтастыққа біріктіру үдерісі
Дағдарыс	бұл қоршаған ортаның әсер етуі нәтижесінде пайда болған адамның ішкі психоэмоционалды теңгеріміндегі немесе энергетикалық тепе-теңдігіндегі өзгерістермен байланысты өтпелі кезең жағдайы
Дағды	қайталау арқылы қалыптасқан және автоматтылыққа жеткізілген шеберлік
Дистресс	адамның психофизиологиялық функцияларын нашарлататын деструктивті үдеріс болып табылатын күйзелістің теріс түрі
Дихотомиялық ойлау	кұбылыстар мен олардың қасиеттерін қарама-қарсы белгілерге сәйкес бөлетін ойлау түрі (жағдайды «өте нашар» немесе «өте жақсы» қағидаты бойынша қарастыру)
Жағдаятты-тұлғалық қатысым	баланың ересектермен қарым-қатынастың алғашқы байқалатын нысаны
Жасөспірімдік шак	бұл балалықтан естиярлыққа дейінгі өтпелі жас, оның барысында дене биологиялық жыныстық жетілуге жетеді
Жүйке бұзылуы	ауыр және ұзаққа созылған күйзеліс жағдайларға байланысты жүйке жүйесінің шамадан тыс сарқылуынан туындаған бұзылыс
Инклюзия	дене және ақыл-ой дамуында қиындықтары бар азаматтардың қоғамға белсенді қатысуын арттыру және қолдау
Интервенция	араласу (бұл жағдайда білім беру мекемелері өкілдерінің оқушылардың отбасы қатынастарына араласуы)
Иесіздендіру	өз олқылығын сезіну және сана-сезімнің бұзылуы байқалатын психологиялық жай-күй
Кейс-менеджмент	сапалы және тиімді нәтижелерге қол жеткізу үшін қатысым және қол жетімді ресурстарды іздеу арқылы жүзеге асырылатын клиенттің қажеттіліктеріне сәйкес қызметтерді алуға бағалау, жоспарлау, көмек және қолдау біріктірілген үдеріс ¹

¹ Американың Кейс-менеджмент Қоғамының анықтамасы бойынша (Cast Management Society of America)

Когнитивтік икемділік	адамның өзгерістерге бейімделу, дұрыс шешімді тез табу, стратегиялық ойлау және жағдайды әр түрлі жағынан көру қабілеті
Когнитивтік эмпатия	адамның өзін басқа адамның орнына қою арқылы оның көзқарасын түсіну қабілеті болып табылатын зияткерлік үдеріс
Кортизол	негізгі күйзеліс гормоны, қорқыныш, көңіл-күйдің, уәждеменің өзгеруі есебінен қандағы қант деңгейін жоғарылатады
Құзырет	белгілі бір қызметті сапалы жүзеге асыру үшін қажетті білімдердің, біліктердің және дағдылардың жиынтығы
Мағыналық тосқауыл феномені	адамдар арасында туындайтын өзара түсініспеушілік, оның себебі адамдарда бір оқиғаға, мәселеге және т.б. қатысты әртүрлі мағынаның қалыптасуы және қолдауы болып табылады
Маңыздану	адамның жеке әлеуетін барынша ашуға қол жеткізу үдерісі, оның туа біткен ішкі қабілеттерін, дарындарын жүзеге асыру
Нонконформист	қандай да бір қоғамда үстемдік ететін тәртіпті, құндылықтарды, нормаларды және т.б. қабылдамауды жақтаушы.
Норадреналин	қимыл белсенділігінің артуына ықпал ететін, ми белсенділігі мен сенсорлық қабылдауға әсер ететін гормон
Өзіндік мониторинг	өзін, өз іс-әрекетін сырттан көру, оларды парасатты бағалау және оларға жауап беру қабілетін дамытуды көздейтін үдеріс
Перцептивті кедергі	қабылдау кедергісі
Психофизиологиялық ерекшеліктер	жасына қарай өзгеруге бейім емес және ойлау- сөйлеу әрекетінің жылдамдығында, ақыл-ой белсенділігінің өнімділігінде байқалатын адамның табиғи ерекшеліктері
Ретардация	(лат. retardatio – баяулау, кешеуіл) акселерацияға карама-қарсы үдеріс
Резистенттілік	ағзаның оған сырттан келетін зиянды әсерлерге қарсы тұру қабілеті

Секемшілдік	сыртқы әсерлерге жоғары сезімталдықпен айырықшаланатын адамның ерекшелігі
Сенсомоторика	бұл қызметтің сенсорлық және моторлық құрауыштарының өзара әрекеттесу үдерісі
Сезімдер	егер эмоциялар адаммен қазіргі уақытта не болып жатқанға қатынасын көрсетсе, онда сезімдер адамның өзі үшін қандай да бір жеке маңызды объектіге немесе жағдайға деген тұрақты көзқарасын көрсетеді ²
Стигматизация	жеке адамды (немесе топты) ерекшелік белгісі бойынша қоғамнан алып тастау және осыған байланысты осы жеке адамға (топқа) әлеуметтік реакциялар жиынтығының таптауы ³
Супервизия	жұмысқа және кәсіби қызметке байланысты мәселелерде консультациялық қолдау
Тиімді ойлау	логикалық негізделген, пайдалы және дұрыс тұжырымдарға келу білігі
Ури Бронфенбреннердің экологиялық жүйелер теориясы	балалардың дамуын анықтау және зерттеу үшін Ури Бронфенбреннер ұсынған әлеуметтену теориясы
Шаршау	қызметпен байланысты синдром, эмоционалды сарқылумен, иесіздендірумен және жеке тиімділіктің төмендеуімен сипатталады ⁴
ЭЗӘ	эмоционалдық зиятты өлшеуге арналған психодиагностикалық әдістеме
Экзистенциализм	тұлғаны әлемнің ең жоғары құндылығы деп танитын және әр адамның бірегейлігін жариялайтын философияның бір бағыты; адамның өзін, оның мәселелері мен қиындықтарын, қоршаған әлемде бірге өмір сүруін зерттеуге бағытталған
Эмпатия	басқа адамдардың сезімдерін тану, сезіну және түсіну қабілеті

² Саенко Ю.В. Регуляция эмоций: тренинги управления чувствами и настроениями. – СПб.: Речь, 2010. – 232 б.

³ Кабанов М., Ломанчиков А., Коцюбинский А., Бурковский Г., Юрьев А. Уменьшение стигматизации и дискриминации в отношении психически больных, <http://www.autism.ru/read.asp?id=6&vol=0> > 2020 жылғы 7 қазаннан қолжетімді.

⁴ Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. Annual Review of Psychology, 53, 397-422.

Эмоционалдық зият	өзінің және басқа адамдардың эмоцияларын, уәждемесін, тілектері мен ниеттерін анықтау және түсіну қабілеті, сондай-ақ кез келген міндеттерді шешу мақсатында оларды бақылау білігі
Эмоциялар	бұл адамның айналасында болып жатқан оқиғаларға әрекет етуі. Олар қоршаған ортадағы өзгерістерге байланысты өзгеруі мүмкін. Эмоциялар адамның айналасында болып жатқандарға субъективті бағалауын көрсетеді ⁵
Эмоционалдық шаршау	адамның күнделікті өмірінде теріс өзгерістерге әкелетін эмоционалды, физикалық және уәждемелік сарқылу арқылы көрінетін жағдай
Эмоционалды эмпатия	адамның басқа адамдардың эмоциялары мен сезімдерін сезіну қабілеті
Эмпатиялық қамқорлық	эмпатияның көріністерінің бірі, оның негізінде қамқорлық білдіруге және көмек көрсетуге итермелейтін басқа адамға деген жанашырлық сезімі жатыр
Hard skills (тұрақты дағдылар)	өлшеуге, көрсетуге және бағалауға болатын кәсіби, техникалық дағдылар
Soft skills (ікемді дағдылар)	жеке қасиеттермен тығыз байланысты, кез-келген кәсіпте қандай да бір маңызды жалпы сипаттағы біліктер кешені

3. Бағдарлама тақырыбы

1-модуль Стигматизация теориясы және оның педагогикалық әдеп нормаларымен/принциптерімен өзара байланысы	1- тақырып. Стигма түсінігі. Стигматизация аспектілері.
	2- тақырып. Стигматизация теориясы мен инклюзивті білім беру саласындағы педагогикалық әдеп принциптерінің өзара байланысы. Мектеп оқушылары үшін жайлы әрі қауіпсіз орта қалыптастырудың маңыздылығы.
	3- тақырып. Стигматизацияны алдын-алу және салдары. Қайталама стигма.
	4- тақырып. Стигматизация теориясы мен мұғалімнің этикалық нормаларының байланысы.

⁵ Гершун В.И. Популярная валеология. Эмоции и здоровье. – Қостанай: Қостанай баспа үйі, 2003. – 124 б.

	Стигматизациялық емес өрнектер.
2-модуль Эмоциялық интеллект пен эмпатия: стресс пен дамуды басқару негіздері	1- тақырып. Эмоциялық интеллект (EQ) дегеніміз не және оның адам үшін маңызы қандай? Эмоциялық интеллектінің (ЭИ) 3 моделі және эмоциялық интеллектінің негізгі дағдылары.
	2- тақырып. Негізгі эмоциялар. Өз эмоцияларыңды сезіну. Эмоциялық интеллектінің дамуы неден басталады? Өз эмоцияларыңды басқару алгоритмі.
	3- тақырып. Басқа адамдардың эмоцияларын түсіну және сезіну. Эмпатия.
3-модуль Әр түрлі жастағы балалардың психофизиологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктері, балалардың дамуындағы дағдарыстар	1- тақырып. Әр түрлі жас кезеңдеріндегі балалардың психофизиологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктерінің теория негіздері.
	2- тақырып. Бастауыш мектеп жасындағы балалардың психофизиологиялық даму ерекшеліктері. Бастауыш мектеп жасындағы дағдарыс.
	3- тақырып. Ерте жасөспірімдік жастың психофизикалық даму ерекшеліктері. ерте жасөспірімдік жастың дағдарыстары.
4-модуль Отбасымен жұмыс жасау дағдылары. Білім беру ортасындағы кейс-менеджмент	1- тақырып. Кейс-менеджмент анықтамасы. Қазіргі педагогикалық теориялар педагог пен отбасы арасындағы қарым-қатынастың негізі ретінде.
	2- тақырып. Кейс-менеджмент педагог жұмысының формасы мен құралы ретінде. Кейс-менеджмент кезеңдері: бастапқы бағалау, бағалау
	3- тақырып. Кейс-менеджмент кезеңдері: жоспарлау, жоспарды іске асыру, оқиғаны жабу, мониторинг. Отбасымен жұмыс кезіндегі ықтимал қиындықтар

Бағдарламаның тақырыптық бағыттары қазіргі білім беру контексіндегі педагогтердің кәсіби дамуының өзекті бағыттарын және қауіпсіз, инклюзивті, құндылыққа негізделген білім беру ортасына деген қоғамдық сұранысты көрсетеді. Бағдарлама төрт мазмұндық блокты қамтиды:

1. стигматизация теориясы және оның педагогикалық этикамен байланысы;
2. эмоционалдық интеллектті дамыту және күйзелісті басқару;
3. білім алушылардың жас ерекшеліктері мен когнитивтік даму сипаттары;
4. отбасымен өзара әрекеттесу дағдылары (кейс-менеджмент қағидаттары негізінде).

Бағдарламаны әзірлеу барысында білім беру ұйымдарының ашық дерекқорларында орналастырылған педагогтердің біліктілігін арттыру курстарының мазмұнына талдау жүргізілді. Талдау нәтижесінде, тақырыптық жағынан ұқсас курстардың бар екендігіне қарамастан, олардың басым бөлігі педагогтің кәсіби дамуының психологиялық, этикалық және әлеуметтанулық-мәдени аспектілерін біртұтас біріктіретін кешенді тәсілді ұсынбайтыны анықталды.

Бағдарламаның жаңашылдығы – негізгі тақырыптарды біртұтас логикалық құрылымға біріктіру арқылы педагогтің тұлғалық тұрақтылығын және рефлексивтік дағдыларын дамытумен қатар, білім алушыларды құндылыққа негізделген сүйемелдеуді қамтамасыз етуге бағытталған. Бағдарламаның мазмұны педагогтерге этикалық өзара әрекеттесудің заманауи құралдарын меңгеруге ғана емес, сондай-ақ дағдарыстық және қақтығыстық жағдайларда тұрақты әрекет ету стратегияларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Бағдарлама білім беру жүйесінің өзекті міндеттерін ескере отырып әзірленген. Атап айтқанда:

- кәсіби күйзелудің алдын алу,
- психологиялық-педагогикалық қолдауды күшейту,
- педагогтің мектеп ортасы, отбасы және қоғам арасындағы медиатор ретіндегі рөлін терең түсінуге жәрдемдесу.

Білімнің практикалық қолданылымына ерекше назар аударылған: мазмұнға нақты кәсіби жағдайлардың кейстері, типтік жағдаяттарды талдау, өзін-өзі талдауға арналған құралдар және білім беру процесінің қатысушыларымен өзара іс-қимыл стратегиялары енгізілген.

4. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері

Бағдарламаның мақсаты – педагогтердің білім беру процесіндегі эмоционалдық интеллект пен кәсіби этиканың рөлі туралы жүйелі түсінігін қалыптастыру, сондай-ақ білім алушылармен тұрақты әрі құрметке негізделген өзара әрекеттесу дағдыларын нығайту.

Бағдарламаның міндеттері:

1. Әлеуметтік-эмоционалдық дағдылар, эмоционалдық интеллект, педагогикалық этика және білім алушылардың даму ерекшеліктері бойынша негізгі ұғымдарды меңгеру.

2. Эмоционалдық тұрақтылық пен білім алушылармен тиімді қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға арналған практикалық құралдар мен тәсілдерді игеру.

3. Педагогтің кәсіби тұрақтылығы мен жауапкершілігін нығайтатын тұлғалық қасиеттері мен кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға ықпал ету.

4. Қолайлы және қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру шарттары ретінде эмоционалдық интеллект пен этикалық коммуникацияның маңыздылығын ашу.

Күтілетін нәтижелер:

1. Эмоционалдық интеллект, этикалық мінез-құлық және білім алушылардың жас ерекшеліктеріне негізделген негізгі ұғымдар мен қағидаларды біледі.

2. Әлеуметтік-эмоционалдық даму құралдарын, сондай-ақ оқушылармен және олардың отбасыларымен эмпатиялық әрі құрметке негізделген қарым-қатынас практикасын қолдана алады.

3. Білім беру процесінде балалар мен жасөспірімдердің жас ерекшеліктерін, психофизиологиялық және мінез-құлықтық сипаттарын түсінетіндігін көрсетеді.

4. Педагогикалық қызметте тұрақты және этикалық тұрғыдан дұрыс коммуникациялық модельдерді қолдануға дайындықтарын қалыптастырады.

5. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

Бағдарлама 4 модульден тұрады:

1-модуль. «Стигматизация теориясы және оның педагогикалық әдеп нормаларымен/принциптерімен өзара байланысы»

Модульдің мақсаттары мен міндеттері

1. Педагогтердің стигма мәселелерін түсінуін жақсарту, стигматизация мен кемсітушіліктің білім беру процесіне қатысушылардың әл-ауқатына теріс әсерін анықтау, ден қою және болдырмау үшін педагогтің этикалық нормаларымен және қағидаттарымен өзара байланыста стигматизацияның алдын алу мақсатында базалық білім мен дағдыларды (базалық құзыреттерді) қалыптастыру.

2. Стигма және стигматизация ұғымымен таныстыру, оның негізгі элементтері, себептері мен салдары;

3. Бағдарлама қатысушыларының кемсітушілікке және стигмаға мүлдем нөлдік төзімділігін қалыптастыруға ықпал ету;

4. Білім беру жүйесінде жазба белгілерді желімдеу тәжірибесін болдырмау мақсатында практикалық құралдар мен тәжірибелерді зерттеу.

Модуль бұл процесті адам немесе қоғам құрғанын, табиғи емес процесс екенін және адамдар арасындағы айырмашылықтар туралы қорқыныш пен білімнің болмауымен байланысты екенін түсіндіреді. Бұл модуль бойынша оқыту екі бөлімнен тұрады: теориялық және практикалық.

Теориялық негізге стигматизация, стигматизацияның элементтері, себептері мен салдары, стигматизация теориясының педагогикалық этиканың негізгі принциптерімен байланысы және стигматизацияның алдын-алу, рефлексия және жеке стереотиптер мен нанымдардың білім беру саласындағы жұмысқа әсерін түсіну үшін нақты құралдар кіреді.

Модуль бойынша оқыту интерактивті форматта жүргізіледі, онда теориялық ақпарат бірден практикалық жаттығулармен, топтық талқылаулармен және талқылаулармен бекітіледі. Практикалық құралдар болашақта практикада қолдануға болатын дайын тапсырмалар мен жаттығулармен ұсынылған.

Күтілетін нәтижелер

Модульдік курс аяқталғаннан кейін тыңдаушылар:

- Стигматизация теориясы, стигма, дискриминация, олардың себептері мен салдарын;
- педагогтың этикалық нормалары мен стигматизация теориясының өзара байланысын;
- дискриминация мен стигмаға нөлдік төзімділікті қалыптастыруға арналған практикалық құралдар мен тәжірибелерді біледі.
- білім беру жүйесінде жазба белгілерді желімдеу тәжірибесін болдырмау үшін практикалық құралдар мен практиканы тиімді пайдалануды;
- білім беру процесінің әрбір қатысушысының жеке басын тануды;
- оқу үрдісінің әр қатысушысының құқығын мойындау және зиян келтіргені үшін жауапкершілікті түсінуді (эмоционалды, психикалық, физикалық және т. б.);
- балалардың ата-аналарының, оның ішінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың/қамқоршылардың сауаттылығын арттыруды қолдана алады.

2-модуль. «Эмоциялық интеллект пен эмпатия: стресс пен дамуды басқару негіздері»

Модульдің мақсаттары мен міндеттері

5. Эмоционалдық зият туралы түсінік, сондай-ақ жеке тұлғалық даму мақсатында өз эмоцияларын, эмпатия және ассертивтілік дағдылары түсіну және басқару үшін қажетті базалық білім мен құзыреттіліктерді қалыптастыру;

6. Тиімді қарым-қатынас және қақтығыстарды басқару дағдыларын алу үшін басқа адамдардың эмоцияларын жете түсіну және басқару мүмкіндігін ұсыну;

7. Қатысушыларды эмоционалды құзыреттілікті дамытудың базалық дағдыларына, өз эмоционалдық жағдайын басқару дағдыларына, күйзеліске төзімділік пен эмоционалды тұрақтылыққа, басқа адамдарды түсіну дағдыларына, олардың эмоцияларын түсінуге, басқа адамдардың эмоцияларын басқаруға үйрету;

8. Оқыту барысында алған біліктері мен дағдыларын бекіту.

Модуль эмоционалдық зият туралы түсінікті қалыптастыруға және оның маңыздылығын түсінуге бағытталған және екі негізгі бөліктен тұрады.

Оқу модулінің теориялық бөлігі эмоционалдық зият пен эмпатия, өзінің және басқа адамдардың эмоцияларын танудың, өзінің «эмпатиялылығын» реттеудің және дамытудың негізгі дағдылары туралы түсініктерді ашады, практикалық бөлім эмоцияларды басқарудың, күйзеліске қарсы тұрудың және өзіндік дамудың әртүрлі құралдары мен тәжірибелерімен ұсынылған, бұл оның төрт негізгі құрауышын: өзін-өзі тану, өзін-өзі бақылау, эмпатия, қарым-қатынас дағдыларын түсіну және дамыту арқылы өзінің эмоционалдық зиятын басқаруға мүмкіндік береді.

Тренинг теориялық ақпарат бірден практикалық жаттығулармен, топтық пікірсайыстармен және талқылаулармен бекітіленетін интербелсенді форматта өткізіледі.

Күтілетін нәтижелер

Модульдік курсты аяқтағаннан кейін тыңдаушылар

Біледі:

- эмоционалдық зият (ЭЗ) пен эмоционалдық құзыреттілік (ЭҚ) деген не;
- эмоцияның маңыздылығы мен мәнін; педагогтар үшін ЭҚ дағдысын меңгерудің маңызын;
- эмпатия мен ассертивтілік деген не, олар не үшін қажет;
- өз эмоцияларын және басқа адамдардың эмоцияларын жете түсіну әдістерін.

Істей алады:

- өзінің эмоционалдық ойөрісін кеңейте алады;
- «мен сезінетінді» және «басқа адам сезінетінді» жете түсіне алады;
- өзінің «эмпатиялылығын» реттей және дамыта алады;

- ассертивтілік дағдысын дамыта алады;
- өз эмоцияларын жете түсіну және басқару алгоритмдерін пайдалана алады;
- басқа адамдардың эмоцияларын жете түсіну және басқару алгоритмдерін пайдалана алады.

3-модуль. «Әр түрлі жастағы балалардың психофизиологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктері, балалардың дамуындағы дағдарыстар»

Модульдің мақсаттары мен міндеттері

1. Дамудың әртүрлі кезеңдеріндегі психофизиологиялық ерекшеліктер туралы білімді өзекті қылу және дағдарыс кезеңдерінің өту ерекшеліктерін жеңу үшін практикалық ұсыныстар беру.

2. Педагогтарды қазіргі жасөспірімдердің психологиялық сипаттамаларының алдыңғы буыннан айырмашылықтарын салыстырудың заманауи зерттеулерімен таныстыру;

3. Дамудың әр кезеңінде балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, soft skills дағдыларын қалыптастыру үшін балалар дамуының психофизиологиялық ерекшеліктері туралы теориялық білімді құрылымдау;

4. Мектеп жасындағы балалар дамуының дағдарыстық кезеңдерін жеңудің практикалық құралдарын беру.

Бұл модуль есеюдің әр түрлі кезеңдерінде балалардың мінез-құлқының себептері мен уәждері туралы түсінік қалыптастыруға және түсінуге көмектеседі, оған мыналар кіреді: қазіргі оқушылардың олардың ата-аналары буынымен салыстырғандағы психологиялық ерекшеліктерінің сипаттамасы және оқушылардың дамуының психофизиологиялық ерекшеліктері туралы теориялық білім. Физиологиялық өзгерістер мен дамудың әртүрлі кезеңдеріндегі когнитивтік дағдыларды игеруді салыстыру кесте түрінде ұсынылған, бұл ақпаратты қолдануға ыңғайлы етеді. Балалардың дамуындағы дағдарыс кезеңдерінің сипаттамасында мамандар мен ата-аналарға арналған практикалық ұсыныстар қамтылған.

Бұл курстың ерекшелігі - оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып таңдалған жаттығулар түріндегі теориялық білім мен практикалық құралдардың үйлесімі. Теориялық білімді өзектендіру үшін интербелсенді әдістер қолданылады: ми шабуылы, пікірталас, рөлдік ойындар, топтық жұмыс.

Күтілетін нәтижелер

Модульдік курсты аяқтағаннан кейін тыңдаушылар

Біледі:

- қазіргі жасөспірімдердің психологиялық сипаттамаларының алдыңғы буыннан айырықша ерекшеліктерін;

- дамыту, танымдық іс-әрекет, оқыту ұғымдардың анықтамасын;
- бастауыш сынып оқушылары мен жасөспірім, жеткіншек жастағы оқушылардың психофизиологиялық даму ерекшеліктерін;
- бастауыш, жасөспірім және жеткіншек мектеп жасындағы дағдарыстың белгілерін;
- дағдарыс кезеңіндегі қиындықтарды жеңудің тәсілдерін;
- эмоцияларды сәйкестендіру тәсілдерін;
- жасөспірім және жеткіншек жастағы оқушылармен табысты қарым-қатынас әдістері мен тәсілдерін.

Істей алады:

- балалар дамуының әртүрлі жас кезеңдерінде психофизиологиялық дамудың жас ерекшеліктерін саралай алады;
- әр түрлі жас кезеңіндегі заманауи оқушының әлеуметтік портретін жасай алады;
- эмоцияларды сәйкестендіру және жасөспірімдердің мінез-құлқының себеп-салдарлық байланысын талдай алады;
- қиын таңдау немесе қауіпті мінез-құлық жағдайында жасөспірімдерге кәсіби қолдау көрсете алады.

4-модуль. «Навыки работы с семьей. Кейс-менеджмент в образовательной среде»

Модульдің мақсаттары мен міндеттері

1. Кейс-менеджментті сыныптан тыс жұмыс түрі ретінде пайдалану түсінігін қалыптастыру, білім беру мекемесі жағдайында кейс-менеджмент үдерісін жүзеге асыру үшін қажетті базалық құзыреттіліктерді дамыту;

2. Кейс-менеджмент үдерісіндегі заманауи педагогикалық теориялармен, кезеңдермен және іс-әрекеттер алгоритмімен таныстыру;

3. Сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру үдерісін оқушылармен және олардың отбасыларымен өзара әрекеттесу жолымен, кейс-менеджмент технологиясы арқылы зерттеу;

4. Қатысушыларды «отбасына араласу» үшін педагогтарға қажетті базалық білім мен дағдыларға (базалық құзыреттер) үйрету.

Бұл модуль оқушылармен және олардың отбасыларымен өзара әрекеттесу жолымен кейс-менеджмент технологиясы арқылы сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру туралы түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді, педагогтарға отбасына араласу үшін қажетті базалық білім мен дағдыларды береді. Модуль сондай-ақ кейс-менеджмент үдерісіндегі іс-әрекеттер кезеңдері мен алгоритмін,

отбасылық жүйеге араласу кезіндегі қиындықтар мен тәуекелдер туралы ақпаратты қамтиды.

Практикалық құралдар қатысушылар өздерінің кәсіби қызметінде қолдана алатын дайын тапсырмалар мен жаттығулармен ұсынылған. Білім беру саласындағы кейс-менеджменттің әдіснамалық негізін қазіргі педагогикалық теориялар: экзистенциализм теориясы, Ури Бронфенбреннердің экологиялық жүйелер теориясы құрайды. Модульде сонымен қатар Ури Бронфенбреннердің экологиялық жүйелер теориясына және Джудит с. Райкустың, Рональд Хьюздың «Балалармен әлеуметтік жұмыстың тұжырымдамалық негіздеріне» сәйкес әзірленген ынталандыру материалы қолданылды.

Күтілетін нәтижелер

Модульдік курсты аяқтағаннан кейін тыңдаушылар

Біледі:

- заманауи педагогикалық теория және экологиялық жүйелер теориясының негіздерін;
- білім беру мекемесінің отбасымен өзара әрекеттесуінің базалық қағидаттары деген не;
- кейс-менеджмент технологиясының негіздерін;
- білім беру мекемесі жағдайында кейс-менеджмент үдерісін жүзеге асыру үшін қажетті базалық құзыреттерді.

Істей алады:

- оқушылармен және олардың отбасыларымен өзара әрекеттесу жолымен, кейс-менеджмент технологиясы арқылы сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыра алады;
- педагогтарға «отбасына араласу» үшін қажетті базалық құзыреттерді, отбасылық жүйеге араласу кезіндегі қиындықтар мен тәуекелдерді меңгере алады;
- кейс-менеджмент құралдарын тиімді пайдалану және жағдайды жүргізудің әрбір кезеңінде өз рөлін көре алады;
- білім беру үдерісіне қатысушылармен ынтымақтастықты ұйымдастыру, диагностика жүргізу, психологиялық көмек көрсету/тарту және отбасымен жұмыс істеу кезінде психопрофилактикалық әдістер мен тәсілдерді қолданыла алады.

Учебный план Программы (комбинированный формат обучения)

№	Тематика занятий	Количество часов		Всего
		офлайн	онлайн	

		Лекция	Практическая работа	Самостоятельная работа	Тестирование	
1	Модуль 1 Стигматизация теориясы және оның педагогикалық әдеп нормаларымен/принциптерімен өзара байланысы.	3	3	3	1	10
2	Модуль 2 Эмоциялық интеллект пен эмпатия: стресс пен дамуды басқару негіздері.	3	3	3	1	10
3	Модуль 3 Әр түрлі жастағы балалардың психофизиологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктері, балалардың дамуындағы дағдарыстар №	2	3	3	1	9
4	Модуль 4 Отбасымен жұмыс жасау дағдылары. Білім беру ортасындағы кейс-менеджмент	2	3	3	1	9
	Қорытынды тестілеу				2	2
Барлығы		10	12	12	6	40

Учебный план Программы (онлайн формат обучения)

№	Тематика занятий	Количество часов				Всего
		Видео-лекции / Вебинары	Интерактивные задания / Практические занятия	Самостоятельная работа	Тестирование	
1	Модуль 1 Стигматизация теориясы және оның педагогикалық әдеп нормаларымен/принциптерімен өзара байланысы.	2	4	2	1	9
2	Модуль 2	2	5	1	1	9

	Эмоциялық интеллект пен эмпатия: стресс пен дамуды басқару негіздері.					
3	Модуль 3 Әр түрлі жастағы балалардың психофизиологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктері, балалардың дамуындағы дағдарыстар.	2	5	2	1	10
4	Модуль 4 Отбасымен жұмыс жасау дағдылары. Білім беру ортасындағы кейс-менеджмент	2	6	1	1	10
	Қорытынды тестілеу				2	2
Барлығы		8	20	6	6	6

Ескерту: 1 академиялық сағат - 45 минут

6. Оқу процесін ұйымдастыру

Біліктілікті арттыру курстары келесі режим түрлерінде ұйымдастырылады:

- 1) КОқу жоспарына сәйкес аралас оқыту форматы. Курстың ұзақтығы 40 академиялық сағатты құрайды, (жаттықтырушымен бірге), қашықтан (порталда), дербес.
- 2) Онлайн оқу. Оқу жоспарына сәйкес қашықтан оқуды (порталда) және өз бетінше, дербес оқуды білдіреді. Бағдарламаның жалпы ұзақтығы 40 академиялық сағатты құрайды.

Білім беру процесін аралас және онлайн режимдерде ұйымдастыру кезінде тыңдаушылардың білімін бақылау және бағалау мақсатында қорытынды тестілеу жүргізіледі. Өзіндік жұмыс тапсырмалары мен тест тапсырмалары оқу курсына енгізілген. Қашықтан оқыту <https://smartustaz.kz/>. порталында жүзеге асырылады Білім беру процесі оқытудың интерактивті формалары мен әдістерін қамтиды: дәріс, практикалық жұмыс, тренинг, кейстерді шешу, видеоүзінділерді талқылау, өз бетінше оқу.

Тыңдаушылардың кәсіби құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейін айқындау үшін бағалау критерийлері мен Бағдарлама мазмұнын меңгеру параметрлері әзірленген.

7. Бағдарламаны оқу-әдістемелік қамтамасыз ету

1-модуль. Стигматизация теориясы және оның педагогикалық әдеп нормаларымен/принциптерімен өзара байланысы. Модуль педагогтердің стигма

мәселелерін түсінуін жақсарту, педагогтің этикалық нормалары мен қағидаларымен өзара байланыста стигматизацияның алдын алу үшін қажетті базалық білім мен дағдыларды (базалық құзыреттерді) қалыптастыруға бағытталған.

2-модуль. Эмоциялық интеллект пен эмпатия: стресс пен дамуды басқару негіздері. Модуль эмоционалды құзіреттілік дағдыларын игеру олардың психологиялық мәдениеті мен кәсіби деңгейін арттыру үшін ерекше өзекті болып көрінетін оқу орындарының барлық түрлерінің қызметкерлеріне бағытталған.

3-модуль. Әр түрлі жастағы балалардың психофизиологиялық және когнитивтік даму ерекшеліктері, балалардың дамуындағы дағдарыстар. Оқу модулі жастық кезеңге бөлу мәселесін, атап айтқанда дамудың әр кезеңіндегі дамудың психофизиологиялық және когнитивтік ерекшеліктерін егжей-тегжейлі қарастыруға бағытталған, өйткені қазіргі педагогика оқытудың мазмұны мен әдістерін оларды балалар дамуының жас ерекшеліктеріне байланыстыра отырып қалыптастырады.

4-модуль. Отбасымен жұмыс жасау дағдылары. Білім беру ортасындағы кейс-менеджмент. Модуль кейс-менеджмент ұғымы туралы түсінікті сыныптан тыс жұмыстың нысаны, оның үдерістері және білім беру ортасында қолдану тәсілдері ретінде қалыптастыруға бағытталған.

8. Оқу нәтижелерін бағалау

Қатысушылардың кәсіби құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін анықтау үшін бағалау критерийлері мен бағдарлама мазмұнын игеру параметрлері әзірленген. Бұл бағдарламада оқыту бағдарламасын меңгеру деңгейін бағалау үшін келесі бағалау критерийлері бар сұрақтар мен тапсырмалардан тұратын қорытынды тестілеу әзірленді:

Тестілеу нәтижесі дұрыс жауап санына байланысты бағаланады, егер қатысушы 100 пайыздан 90-100% - жинаса «өте жақсы», 70-80% жинаса «жақсы», 50-60% - «қанағаттанарлық», 50% - дан төмен ұпай жинаса «қанағаттанарлықсыз» деген баға қойылады.

Тест тапсырмаларын бағалау критерийлері: тақырыпты, өзіндік көзқарасты және мазмұндаманың бірегейлігін көрсететін тапсырманы орындау (кемінде 80%).

Осы бағдарлама аясында тыңдаушылардың практикалық білімін бағалау үшін мынадай құралдар пайдаланылады:

Онлайн интерактивті жаттығулар: Бұл тапсырмалар материалды меңгеру деңгейін бағалайды және қатысушылардың білімін практикада қолдана білу қабілетін тексереді. Қатысушылар нақты жағдайға жақын жағдайларда шешім қабылдап, тапсырмаларды орындауы тиіс. Бағалау жаттығуларды орындау нәтижелері бойынша жүргізіледі, бұл білім алушылардың үйренген тәсілдерді

дұрыс және дәйекті пайдалана алуға қаншалықты қабілетті екенін анықтауға мүмкіндік береді.

Кейс-тапсырмалар: Тыңдаушыларға нақты проблемаларды талдау және шешу үшін теориялық білім мен практикалық дағдыларды қолдануды талап ететін шынайы орын алған немесе құрастырылған білім беру кейстері ұсынылады. Бағалау мынадай критерийлерге негізделеді:

- Білімін нақты жағдайларда қолдана алу;
- Шешімдердің негізділігі және дәлелділігі;
- Нәтижеге қол жеткізу үшін ұсынылған шаралардың тиімділігі.

9. Курстан кейінгі қолдау

1) Байланыс құралдары:

На Бұл кезеңде курстан кейінгі сүйемелдеу қызметі бағдарлама бойынша оқытатын жаттықтырушылар құрамының қатысушылармен әртүрлі тікелей байланыс құралдары (электрондық пошта, мессенджерлер, әлеуметтік желілер) арқылы өзара іс-қимылын жүзеге асыруды көздейді (Facebook, Telegram, WhatsApp және т.б. www.smartustaz.kz білім беру порталы, мультимедиялық жазбалар және т.б.).

2) Ресурспен қамтамасыз ету:

- Жинаққа/әдістемелік құралға электронды сілтеме;
- Бейнесабақтарға қолжетімділік (www.smartustaz.kz білім беру порталында)

3) Осы салада бағдарлама әзірлеушілер мен сарапшыларымен біріге отырып, педагогтерді ортақ шараларды ұйымдастыруға тарту (вебинарлар, конференциялар, таныстырылымдар, тренингтер, онлайн семинарлар және т.б.);

4) Алған кәсіби тәжірибесін көрсету мақсатында педагогтерді ынтымақтастыққа тарту.

10. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі

1. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании».
2. Закон Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 293-VI «О статусе педагога».
3. Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 года № 345-II «О правах ребенка в Республике Казахстан».
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988 «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы».

5. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249 «Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы».
6. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 11 мая 2020 года № 190 «О некоторых вопросах педагогической этики». (Источником выдержек правовых норм в данном учебном модуле является: Информационно-правовая система нормативно-правовых актов Республики Казахстан Әділет (Министерство юстиции Республики Казахстан): <http://adilet.zan.kz/rus>)
7. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 16 сентября 2022 года № 399. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 23 сентября 2022 года № 29767 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам и курсам по выбору уровней начального, основного среднего и общего среднего образования».
8. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 24 февраля 2025 года № 31 «Об утверждении Профессиональных стандартов для педагогов организаций образования».
9. Конституция Республики Казахстан (1995).
10. Всеобщая декларация прав человека (1948).
11. Конвенция ООН О правах ребенка (1989).
12. А. Алешина. «Развитие эмоционального интеллекта: 7 способов на каждый день». [эл. ресурс] <https://www.eqspb.ru/o-kompanii/articles/emotional-intelligence-development-day-to-day/>
13. Алимбекова А., Асылбекова М., Утемисова Г., Нургалиева Д. Профилактика буллинга в Казахстане: SWOT-анализ условий возникновения и развития проблемы в общеобразовательных организациях // Вестник НАН РК. 2024. Т. 410. № 4. С. 47–65.
14. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: непонимание, приводящее к «исчезновению»? // Психологический журнал. Минск. 2006. № 1. С. 28–32.
15. Андреева Ирина. Программа тренинга эмоциональной компетентности. [эл. ресурс] <https://andreeva.by/programma-treninga-emocionalnoj-kompetentnosti.html>
16. Алена Алешина, Сергей Шабанов. Управление эмоциональным интеллектом. [эл. курс] <https://www.coursera.org/learn/emotional-intelligence/lecture/BeaVO/global-naia-drama-emotsional-nogho-intielliekta>
17. Безруких М. Психофизиологические основы эффективной организации учебного процесса. [эл. лекции] Педагогический университет «Первое сентября». <https://25sch.ru/images>

- 18.Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении. — СПб.: Сударыня, 1999.
- 19.Бочкова М.Н., Мешкова Н.В. Эмоциональный интеллект и социальное взаимодействие: зарубежные исследования // Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2. С. 49–59.
- 20.Виноградов Н.С., Алижанова Х.А., Алиева А.Р. Особенности развития коммуникативности как гибкого навыка будущих педагогов в условиях цифровизации // Проблемы современного педагогического образования. 2022. № 77–4. С. 84–87.
- 21.Гершун В.И. Популярная валеология. Эмоции и здоровье. – Костанай, 2003.
- 22.Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 1995.
- 23.Готтман Дж. Эмоциональный интеллект ребёнка. – М.: МИФ, 2018.
- 24.Дэвид С. Эмоциональная гибкость. Как научиться радоваться переменам. – М.: МИФ, 2016.
- 25.Дирюгина Е.Г. и др. Концептуальные основы программы по развитию личностного потенциала. Методическое пособие. – М.: 2023.
- 26.Думбрэвяну В. и др. Психосоциальные взаимоотношения ребёнок-специалист в социальной сфере. – Кишинев, 2015.
- 27.Дягелец Д. Кого мы учим в школе? Чек-лист эмпатии. [эл. статья] МЕЛ. <https://mel.fm/blog/darya-fedorovna/21560-kogo-my-uchim-v-shkole-chek-list-empatii>
- 28.Жаманчинов А.К. Обеспечение качества предоставления социальных услуг // ОФ «Семейная Академия», ЮНИСЕФ Казахстан, 2018.
- 29.Жаманчинов А.К. Супервизия в стиле WE/ME. – Алматы, 2020.
- 30.Жаманчинов А.К., Ткаченко Н.М., Жургенов Е.А. Школа приёмных родителей: Учебное пособие. – Алматы, 2021.
- 31.Залитинова С.А., Даудова Д.М., Муталимова А.М. Развитие soft skills в процессе подготовки будущих социальных педагогов // Мир науки, культуры, образования. 2022. № 3.
- 32.Кабакова М.П. и др. Психологическая помощь при эмоциональном выгорании: теория и практика. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
- 33.Калинина П.Ю. и др. Особенности формирования инклюзивной компетентности педагога // Педагогический научный журнал. 2025. Т. 8. № 1.
- 34.Космаганбетова Г. ХХІ ғасыр сын-қатерлерін ескере отырып білім беру менеджерлерінің кәсіпкерлік құзыреттілігін қалыптастыру // Pedagogy and Psychology. 2023. № 50.

35. Котомина О.В. Исследование взаимосвязи эмоционального интеллекта и академической успеваемости студентов // Образование и наука. 2017. № 10. С. 91–105.
36. Краснова Н.П. и др. Формирование эмоционального интеллекта и социорефлексии молодых педагогов // Известия ЮЗГУ. Серия: Лингвистика и педагогика. 2023. № 4. С. 203–211.
37. Ларриви Б. Cultivating teacher renewal: Guarding against stress and burnout. – Lanham, MD: R&L Education, 2012.
38. Лахад С. The BASIC PH model // Psychology at School and the Community. 1993. Tel-Aviv.
39. Манойлова М.А. Акмеологическое развитие эмоционального интеллекта учителей и учащихся. – Псков: ПГПИ, 2004.
40. Марша Рейнолдс. Коучинг: эмоциональная компетентность. – М.: 2003.
41. Материалы тренинга по подготовке приёмных семей. Institute for Human Services. Revised 2015.
42. Материалы тренинга: Формирование компетенций работников социальных служб в Европе и Центральной Азии / Школа социальной работы, Колумбийский университет (CSSW), Центр изучения глобального здоровья в Центральной Азии (ЦИГЗЦА), Л. Ким.
43. Маслач К., Шаффели В., Лейтер М. Job Burnout // Annual Review of Psychology. 2001. Vol. 53. P. 397–422.
44. Маслач К., Шаффели В., Лейтер М. Burnout: 35 years of research and practice // Career Development International. 2009. Vol. 14(3). P. 204–220.
45. Матфатов О. Темная сторона эмпатии. [эл. статья] Knife Media. <https://knife.media/dark-empathy/>
46. Мешкова Н.В. и др. Эмоциональный интеллект и социальное взаимодействие: зарубежные исследования // Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2.
47. Моница Г.Б., Лютова Е.К. Коммуникативный тренинг. – СПб.: Речь, 2005.
48. Мукажанова Ф. Теория эмоций Роберта Плутчика. [эл. источник] <https://4brain.ru/blog/emotion-theory-of-robert-plutchik/>
49. OECD. TALIS 2018: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019. <https://www.oecd.org/education/talis/>
50. Панфилова А.П., Михальченко С.С. Развитие эмоционального интеллекта как составляющей социальной компетентности менеджеров // Человек и образование. 2013. № 4.
51. Попандопуло А. и др. Влияние программы повышения квалификации педагогов на развитие метакогнитивных способностей обучающихся // Білім. 2024. № 3.

- 52.Профилактика профессионального выгорания у педагогов: методическое пособие / И.В. Фокина, М.О. Цатурян. – Вологда: ВИРО, 2018.
- 53.Пузикова С.М. и др. Профилактика профессионального выгорания педагогов // КазНУ им. аль-Фараби. Алматы.
- 54.Райкус Дж.С., Хьюз Р. Концептуальные основы социальной работы с детьми. – М.: 2010.
- 55.Рейверс С. A Relational Study of Elementary Principals' Leadership Traits // ProQuest LLC, 2011.
- 56.Рейнолдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность. – М.: 2003.
- 57.Роллоф М.Е., Браун Л.А. Extra-Role Time, Burnout and Commitment // Business Communication Quarterly. 2011. Vol. 74(4), P. 450–474.
- 58.Саенко Ю.В. Регуляция эмоций: тренинги управления чувствами и настроениями. – СПб.: Речь, 2010.
- 59.Система Выготского. Обучение и развитие детей и подростков / Касвинов С.Г. – Харьков: Райдер, 2013.
- 60.Скаалвик Э.М., Скаалвик С. Teacher self-efficacy and perceived autonomy // Psychological Reports. 2014. Vol. 114(1).
- 61.Слабинская И. и др. Диагностика психологического здоровья субъектов образовательного процесса // Pedagogy and Psychology. 2023. № 2.
- 62.Смирнова Е. Психологическая диагностика в образовании. – М.: 2021.
- 63.Ткаченко Н.М., Жаманчинов А.К. и др. Школа приёмных родителей. – Алматы, 2021.
- 64.UNESCO & OECD. Education for 21st Century Skills and AI Preparedness. UNESCO Policy Briefs, 2023.
- 65.United Nations. Sustainable Development Goals – Goal 4: Quality Education. <https://sdgs.un.org/goals/goal4>
- 66.World Economic Forum. A Call to Action for the Education Sector: AI and Human Skills. <https://www.weforum.org/agenda/>
- 67.World Economic Forum. Future of Jobs Report 2025 (Draft Highlights). Geneva: WEF, 2024–2025. <https://www.weforum.org/reports/future-of-jobs-report-2025>
- 68.World Economic Forum. AILit Framework. <https://www.weforum.org/ailit-framework>
- 69.Выготский Л.С. Проблема возраста // Собр. соч. Т. 4. М.: 2005.
- 70.Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: 1986.
- 71.Шабанов С. Эмоциональный интеллект. Российская практика. [эл. источник] <https://marketing.wikireading.ru/hOP97Vte5N>
- 72.Шмигирилова И.Б. и др. Сандық буын өкілдері – болашақ педагогтарды оқытудың ерекшеліктері // Вестник КазНПУ им. Абая. 2023. № 3.
- 73.Школа эмоционального интеллекта: практикум. – Алматы, 2021.
- 74.Шутова Е. Влияние эмоций на мотивацию педагогов. – Казань: 2022.

- 75.Ermekbayeva L.K. Развитие эмоционального интеллекта будущих педагогов-психологов // Хабаршы. Психология сериясы. 2023. № 2.
- 76.Mukhametzhanova A., Yestayeva K. Enhancing Emotional Competence among Future Teachers // Труды университета. 2024. № 2. С. 308–313.
- 77.Chang, M. L. An appraisal perspective of teacher burnout // Educational Psychology Review. 2009.
- 78.Durr, T., Chang, M.-L., Carson, R. Curbing Teacher Burnout // Teacher Motivation. Routledge, 2014.
- 79.Farber B.A., Miller J. Teacher burnout // Teachers College Record. 1981.
- 80.Gold Y., Roth R.A. Teachers Managing Stress & Preventing Burnout. – London: Routledge, 2013.
- 81.Herman K.C., Hickmon-Rosa J.E., Reinke W.M. Profiles of Teacher Stress and Coping // Journal of Positive Behavior Interventions. 2018.
- 82.Larrivee B. Cultivating Teacher Renewal. – R&L Education, 2012.
- 83.Marek T., Schaufeli W.B., Maslach C. Professional Burnout. – London: Routledge, 2017.

Корпоративный фонд «Фонд «El Umiti»

Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогов
«Психоэмоциональная и этическая компетентность педагога: от понимания к
взаимодействию»

Астана, 2025

Содержание

1. Общие положения	3
2. Глоссарий.....	4
3. Тематика Программы.....	9
4. Цель, задачи и ожидаемые результаты Программы	11
5. Структура и содержание Программы	12
6. Организация учебного процесса	18
7. Учебно-методическое обеспечение Программы	19
8. Оценивание результатов обучения.....	19
9. Посткурсовое сопровождение	20
10. Список основной и дополнительной литературы	21

1. Общие положения

Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогов «Психозэмоциональная и этическая компетентность педагога: от понимания к взаимодействию» (далее – Программа) регламентирует обучение педагогов начального, основного среднего и общего среднего образования, специальных организаций и организаций дополнительного образования, технического и профессионального, послесреднего образования, с казахским и русским языками обучения.

Современные вызовы требуют от педагога не только предметной подготовки, но и развитого эмоционального интеллекта, гибкости в общении, умения работать с различными возрастными и социальными группами учащихся, поддерживать конструктивные отношения с семьями обучающихся и коллегами. В условиях роста психологических нагрузок и социальной напряженности особенно важно, чтобы педагог обладал навыками управления собственным состоянием, мог осознанно выстраивать взаимодействие, избегая стигматизирующих практик и нарушений этических норм.

Актуальность программы подтверждается как международными исследованиями, так и стратегическими государственными документами. Согласно международному исследованию TALIS (OECD), педагоги во многих странах указывают на потребность в развитии эмоциональной компетентности, умении работать с поведением учеников, снижении уровня профессионального выгорания и укреплении школьного климата. Цель 4 Повестки устойчивого развития ООН подчёркивает необходимость инклюзивного, справедливого и качественного образования, а также развития профессионального потенциала учителей как одного из ключевых факторов устойчивого развития общества.

В национальном контексте программа полностью соответствует приоритетам Концепции развития образования Республики Казахстан на 2023–2029 годы, в частности направлению 5 «Воспитание нового поколения казахстанцев». Документ подчёркивает необходимость формирования у учащихся общечеловеческих и национальных ценностей, развитие эмоционального интеллекта, укрепление института семьи как социального партнёра школы, а также внедрение ценностно-ориентированного подхода во всех уровнях образования. В Концепции особое внимание уделено необходимости методического и кадрового сопровождения воспитательной работы, подготовке педагогов к взаимодействию с родителями, управлению классом, развитию социальной и эмоциональной грамотности, что напрямую коррелирует с задачами данной программы.

Программа фокусируется на формировании у педагогов устойчивых мягких навыков (soft skills), таких как эмпатия, рефлексия, стрессоустойчивость,

саморегуляция, а также на развитии понимания возрастной специфики учащихся и их кризисных периодов.

В условиях стремительного технологического развития и трансформации рынка труда подготовка педагогов к изменениям становится неотъемлемым элементом образовательной политики. Согласно Future of Jobs Report 2025 Всемирного экономического форума, почти 40% ключевых навыков в глобальной экономике изменятся в течение ближайших пяти лет. Это означает необходимость пересмотра как содержания образования, так и подходов к подготовке педагогов. Освоение технических навыков, таких как алгоритмическое мышление, инженерия запросов, понимание алгоритмов и источников искажения данных становится важным компонентом, однако ещё более значимыми признаются человеческие навыки, которые не могут быть автоматизированы: эмпатия, этическое суждение, способность к сотрудничеству, критическое мышление и осознанная рефлексия.

Данные акценты находят отражение в разрабатываемой международной инициативе AILit Framework, представляющей собой этикоцентричный и компетентностный подход к обучению в эпоху ИИ. В основе инициативы — идея подготовки не только потребителей технологий, но и ответственных, мыслящих и этически устойчивых личностей, способных формировать будущее образования и общества. Программа повышения квалификации педагогов рассматривает эти принципы как стратегические ориентиры, направленные на формирование профессионала нового типа — гибкого, эмпатичного, ориентированного на ценности и готового к работе в условиях неопределённости.

Дополнительную значимость реализации программы подтверждают результаты исследования Корпоративный фонд «Фонд «El Umiti» (2025 г.), в рамках которого 66% из 2000 опрошенных педагогов указали на высокую потребность в развитии гибких навыков, необходимых для личностного роста и повышения качества профессионального взаимодействия.

2. Глоссарий

Акселерация	(лат. <i>acceleratio</i> – ускорение) – это процесс, характеризующийся ускорением роста и развития детей и подростков по сравнению с предыдущими поколениями
Ассертивность	умение самостоятельно регулировать свое поведение и отвечать за него вне зависимости от оценок и влияния других людей, навык уверенности в себе

Выгорание	синдром, связанный с деятельностью, характеризуется эмоциональным истощением, деперсонализацией и снижением личной эффективности ¹
Гибкие навыки (Soft skills)	комплекс умений общего характера, тесно связанных с личностными качествами; так или иначе важных во всякой профессии
Деперсонализация	психологическое состояние при котором наблюдается чувство собственной неполноценности и расстройство самосознания
Дистресс	отрицательный вид стресса, который является разрушительным процессом, ухудшающий протекание психофизиологических функций человека
Дихотомическое мышление	тип мышления, разделяющего явления и их свойства по противоположным признакам (рассмотрение ситуации по принципу либо «слишком плохо», либо «слишком хорошо»)
Жесткие навыки (Hard skills)	профессиональные, технические навыки, которые можно измерить, наглядно продемонстрировать и оценить
Инклюзия	увеличение и поддержание активного участия в социуме граждан, испытывающих трудности в физическом и умственном развитии
Интервенция	вмешательство (в данном случае, представителей образовательных учреждений в отношении семьи учащихся)
Интеграция	это процесс объединения частей в единое целое
Кейс-менеджмент	процесс, в котором объединяется оценка, планирование, помощь и поддержка в получении услуг, соответствующих потребностям клиента, осуществляемый посредством общения и поиска доступных ресурсов для достижения качественных и рентабельных результатов ²

¹ Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. Annual Review of Psychology, 53, 397-422.

² По определению Общества Кейс-менеджмента Америки (Cast Management Society of America)

Когнитивная гибкость	способность человека адаптироваться к переменам, быстро находить правильное решение, стратегически мыслить и видеть ситуацию с разных сторон
Когнитивная эмпатия	интеллектуальный процесс, который заключается в способности человека понимать точку зрения другого человека, поставив себя на его место
Компетенция	совокупность знаний, умений и навыков, необходимых для качественной реализации конкретной деятельности
Кортизол	основной гормон стресса, увеличивает уровень сахара в крови за счет страха, изменения настроения, мотивации
Кризис	это состояние переходного периода, связанное с изменениями во внутреннем психоэмоциональном балансе или энергетическом равновесии человека, возникшее в следствии воздействия среды
МЭИ	психодиагностическая методика, предназначенная для измерения эмоционального интеллекта
Навык	умение, сформированное путём повторения и доведенное до автоматизма
Неврастения	расстройство, вызванное чрезмерным истощением нервной системы, вследствие серьезных и длительных стрессовых ситуаций
Нонконформист	сторонник неприятие господствующего в каком-либо обществе порядка, ценностей, норм и т.д.
Норадреналин	гормон, способствующий повышению двигательной активности, оказывающий влияние на мозговую активность и сенсорное восприятие
Перцептивный барьер	барьер восприятия
Профессиональное выгорание	истощение эмоциональных, умственных и энергетических ресурсов человека, которое возникает в результате частных стрессовых ситуаций на работе. Данный синдром способствует снижению интереса к работе,

	снижению уровня производительности и результативности на работе
Психофизиологические особенности	это природные особенности человека, которые не подвержены изменению с возрастом и отражаются в скорости протекания мыслительно-речевой деятельности, в продуктивности умственной активности
Пубертатный возраст	это переходный возраст от детства к взрослости, в течение которого организм достигает биологической половой зрелости
Резистенция	способность организма противостоять вредным для него воздействиям извне
Ретардация	(от лат.retardatio – замедление, задержка) противоположный акселерации процесс
Самоактуализация	процесс достижения максимального раскрытия личностного потенциала человека, реализация его внутренних способностей, талантов, заложенных природой
Самомониторинг	процесс, предполагающий развитие умения видеть себя, свои действия со стороны, трезво оценивать и реагировать на них
Сензитивность	особенность человека, отличающаяся повышенной чувствительностью к внешним воздействиям
Сенсомоторика	это процесс взаимодействия сенсорных и моторных компонентов деятельности
Ситуативно-личностное общение	первая проявляющаяся форма общения ребенка со взрослыми
Социальное сиротство	социальное явление, при котором дети остаются без попечения родителей в результате лишения их родительских прав
Стигматизация	исключение индивидуума (или группы) из общества по отличительному признаку и

	связанный с этим стереотип наборов социальных реакций на данного индивидуума (группы) ³
Супервизия	консультативная поддержка в вопросах, связанных с работой и профессиональной деятельностью
Теория экологических систем Ури Бронфенбреннера	теория социализации, предложенная Ури Бронфенбреннером для определения и изучения детского развития
Феномен смыслового барьера	это возникающее между людьми взаимонепонимание, причиной которого является формирование и поддержание у людей разного смысла для одного и того же события, проблемы и т.д.
Чувства	если эмоции отражают отношение к тому, что происходит с человеком на данный момент, то чувства отражают устойчивое отношение человека к какому-либо личностно значимому для него объекту или ситуации ⁴
Экзистенциализм	одно из направлений философии, которое признает личность высшей ценностью мира и провозглашает уникальность каждого человека; направлено на изучение самого человека, его проблемы и трудности, сосуществование в окружающем мире
Эмоции	это то, как человек реагирует на происходящее вокруг него. Они могут меняться в зависимости от изменений в его окружении. Эмоции отражают субъективную оценку человека тому, что происходит вокруг него ⁵
Эмпатия	умение распознавать, осознавать и понимать чувства других людей
Эмоциональное выгорание	состояние, проявляющееся эмоциональным, физическим и мотивационным истощением,

³ Кабанов М., Ломанчев А., Коцюбинский А., Бурковский Г., Юрьев А. Уменьшение стигматизации и дискриминации в отношении психически больных, <http://www.autism.ru/read.asp?id=6&vol=0> > доступ 7 октября 2020.

⁴ Сасенко Ю.В. Регуляция эмоций: тренинги управления чувствами и настроениями. – СПб.: Речь, 2010. – С. 232.

⁵ Гершун В.И. Популярная валеология. Эмоции и здоровье. – Костанай: Костанайский печатный двор, 2003. – С. 124.

	которое влечет за собой негативные изменения в повседневной жизни человека
Эмоциональный интеллект	способность идентифицировать и понимать эмоции, мотивацию, желания и намерения свои и других людей, а также умение контролировать их в целях решения любых задач
Эмоциональная эмпатия	способность человека чувствовать, испытывать чужие эмоции и чувства
Эффективное мышление	умение приходить к логически обоснованным, полезным и правильным умозаклучениям
Эмпатическая забота	одно из проявлений эмпатии, в основе которого лежит чувство сопереживания другому человеку, побуждающее проявить заботу и оказать помощь

3. Тематика Программы

Модуль 1 Теория стигматизации или «наклеивания ярлыков» и ее взаимосвязь с этическими нормами/ принципами педагогов	Тема 1. Понятие стигмы и аспекты (элементы) стигматизации.
	Тема 2. Взаимосвязь теории стигматизации и принципов педагогической этики, инклюзивного образования. Возможность формирования дружественной и безопасной среды для школьников.
	Тема 3. Последствия и профилактика стигматизации. Вторичная стигма.
	Тема 4. Взаимосвязь теории стигматизации и этических норм педагога. Нестигматирующие выражения.
Модуль 2 Эмоциональный интеллект, управление эмоциями, управление стрессом, управление собственным развитием. Эмпатия	Тема 1. Эмоциональный интеллект (EQ) и его важность для человека. Значение эмоциональной компетентности для педагогов. Три модели эмоционального интеллекта и основные навыки EQ.
	Тема 2. Базовые эмоции. Осознание своих эмоций. С чего начинается развитие эмоционального интеллекта? Алгоритм управления своими эмоциями.
	Тема 3. Осознание и понимание эмоций других. Эмпатия.

Модуль 3 Психофизиологические и когнитивные особенности развития детей разных возрастных групп, кризисы развития детей	Тема 1. Психофизиологические и когнитивные особенности развития детей на разных возрастных этапах, кризисы развития детей.
	Тема 2. Психические и физические особенности детей в разные периоды возрастного развития. Психофизиологические особенности развития детей младшего школьного возраста. Кризисы младшего школьного возраста.
	Тема 3. Психофизические особенности развития школьников пубертатного и подросткового возраста. Кризисы пубертатного и подросткового возраста.
Модуль 4 Навыки работы с семьей. Кейс-менеджмент в образовательной среде	Тема 1. Определение кейс-менеджмента. Современные педагогические теории, как основа взаимоотношений педагога и семьи.
	Тема 2. Кейс-менеджмент, как форма и инструмент работы педагога. Этапы кейс-менеджмента: первичная оценка, оценка.
	Тема 3. Этапы кейс-менеджмента: планирование, реализация плана, закрытие случая, мониторинг. Возможные трудности при работе с семьей.

Тематика Программы отражает актуальные направления профессионального развития педагогов в контексте современного образования и общественного запроса на безопасную, инклюзивную, ценностно ориентированную образовательную среду. Программа охватывает четыре содержательных блока: теория стигматизации и её связь с педагогической этикой; развитие эмоционального интеллекта и управление стрессом; возрастные и когнитивные особенности обучающихся; навыки взаимодействия с семьёй на основе принципов кейс-менеджмента.

В рамках подготовки программы был проведён анализ существующих курсов повышения квалификации педагогов, размещённых в открытых базах данных образовательных организаций. Установлено, что несмотря на наличие тематически близких курсов, большинство из них не предлагают комплексного подхода, объединяющего психологические, этические и социокультурные аспекты профессионального развития педагога.

Новизна программы заключается в интеграции ключевых тем в единую логическую структуру, позволяющую не только повысить личностную устойчивость и рефлексивные навыки педагога, но и обеспечить ценностно-ориентированное сопровождение обучающихся. Тематика программы позволяет педагогам не только осваивать современные инструменты этичного

взаимодействия, но и формировать устойчивые стратегии реагирования в кризисных и конфликтных ситуациях.

Программа разработана с учётом актуальных задач системы образования, включая необходимость предотвращения профессионального выгорания, усиления психолого-педагогической поддержки, а также расширения понимания роли педагога как медиатора между школьной средой, семьёй и обществом. Особое внимание уделено практической применимости знаний: в содержание включены кейсы, разбор типичных профессиональных ситуаций, инструменты самоанализа и стратегии взаимодействия с участниками образовательного процесса.

4. Цель, задачи и ожидаемые результаты Программы

Целью Программы является формирование у педагогов системного представления о роли эмоционального интеллекта и профессиональной этики в образовательном процессе, а также укрепление навыков устойчивого и уважительного взаимодействия с обучающимися.

Задачи Программы:

1. Изучить базовые понятия, лежащие в основе социально-эмоциональных навыков, эмоционального интеллекта, педагогической этики и особенностей развития обучающихся.
2. Освоить практические инструменты и подходы для формирования навыков эмоциональной устойчивости и эффективного взаимодействия с обучающимися.
3. Содействовать развитию личностных качеств и профессиональных компетенций педагогов, способствующих укреплению их устойчивости и ответственности в профессиональной деятельности.
4. Раскрыть значимость эмоционального интеллекта и этичного общения как условий формирования благоприятной и безопасной образовательной среды.

Ожидаемые результаты

1. знают ключевые понятия и принципы, лежащие в основе эмоционального интеллекта, этичного поведения и возрастных особенностей обучающихся.
2. умеют применять инструменты социально-эмоционального развития, а также практики эмпатичного и уважительного взаимодействия с учениками и их семьями.
3. демонстрируют понимание возрастных, психофизиологических и поведенческих особенностей детей и подростков в образовательном процессе.

4. формируют готовность к использованию устойчивых и этически выверенных моделей общения в педагогической деятельности.

5. Структура и содержание Программы

Программа состоит из 4 модулей:

Модуль 1. «Теория стигматизации или «наклеивания ярлыков» и ее взаимосвязь с этическими нормами/ принципами педагогов».

Цели и задачи модуля

1. Сформировать базовые знания и навыки (базовые компетенции) в целях улучшения понимания педагогами вопросов стигмы, профилактики стигматизации во взаимосвязи с этическими нормами и принципами педагога, необходимые для определения, реагирования и предотвращения негативного влияния стигматизации и дискриминации на благополучие участников образовательного процесса.
2. Познакомить с понятием стигма и стигматизация, его основных элементов, причин и последствий;
3. Поспособствовать формированию нулевой терпимости к дискриминации и стигме у участников программы;
4. Изучить практические инструменты и практики, с целью недопущения практики наклеивания ярлыков в системе образования.

Модуль позволит прояснить, что данный процесс создан человеком или обществом, является неестественным процессом и связан со страхами и недостатком знаний относительно различий между людьми. Обучение по данному модулю состоит из двух частей: теоретической и практической.

Теоретическая основа включает представления о стигматизации, элементах, причинах и последствиях стигматизации, взаимосвязи теории стигматизации с основными принципами педагогической этики, и конкретные инструменты по профилактике стигматизации, рефлексии и понимания влияния собственных стереотипов и убеждений на работу в сфере образования.

Обучение по модулю проводится в интерактивном формате, когда теоретическая информация сразу же закрепляется практическими упражнениями, групповыми дискуссиями и обсуждениями. Практические инструменты представлены с готовыми заданиями и упражнениями, которые можно в дальнейшем использовать на практике.

Ожидаемые результаты

По окончании модульного курса слушатели

Знают:

- что такое теория «наклеивания ярлыков», стигма и стигматизация, дискриминация, их причины и последствия;
- взаимосвязь теории стигматизации и этических норм педагога;
- практические инструменты и практики для формирования нулевой терпимости к дискриминации и стигме.

Умеют:

- эффективно использовать практические инструменты и практики для недопущения практики наклеивания ярлыков в системе образования;
- признавать личность в каждом участнике образовательного процесса;
- признавать права каждого участника образовательного процесса и понимать ответственность за причинение вреда (эмоционального, психического, физического и др.);
- повышать грамотность родителей детей, в том числе, с особыми образовательными потребностями/опекунов.

Модуль 2. «Эмоциональный интеллект, управление эмоциями, управление стрессом, управление собственным развитием. Эмпатия».

Цели и задачи модуля

1. Сформировать представление об эмоциональном интеллекте, а также базовые знания и компетенции, необходимые для осознания и управления своими эмоциями, навыками эмпатии и ассертивности в целях собственного личностного развития;
2. Представить возможность осознания и управления эмоциями других людей для получения навыков эффективной коммуникации и управления конфликтами;
3. Обучить участников базовым навыкам развития эмоциональной компетентности, навыкам управления собственным эмоциональным состоянием, стрессоустойчивости и эмоциональной стабильности, навыкам понимания других людей, осознания их эмоций, управления эмоциями других людей;
4. Закрепить в процессе обучения полученные умения и навыки.

Модуль направлен на формирование представления эмоционального интеллекта, и понимания его важности, и состоит из двух основных частей.

Теоретическая часть учебного модуля раскрывает представления об эмоциональном интеллекте и эмпатии, основных навыках распознавания своих и чужих эмоций, регулирования и развития своей «эмпатичности», практическая часть представлена различными инструментами и практиками управления

эмоциями, стрессоустойчивостью и собственным развитием, что даст возможность управлять своим эмоциональным интеллектом через понимание и развитие его четырех основных составляющих: самосознание, самоконтроль, эмпатия, навыки отношений.

Тренинг проводится в интерактивном формате, когда теоретическая информация сразу же закрепляется практическими упражнениями, групповыми дискуссиями и обсуждениями.

Ожидаемые результаты

По окончании модульного курса слушатели

Знают:

- что такое эмоциональный интеллект (ЭИ) и эмоциональная компетентность (ЭК);
- важность и значение эмоций; значение владения навыком ЭК для педагогов;
- что такое эмпатия и ассертивность, для чего они нужны;
- методы осознания своих эмоций и эмоций других людей.

Умеют:

- расширять свой эмоциональный кругозор;
- осознавать, что «я чувствую» и что «чувствует другой человек»;
- регулировать и развивать свою «эмпатичность»;
- развивать навык ассертивности;
- пользоваться алгоритмами осознания и управления своими эмоциями;
- пользоваться алгоритмами осознания и управления эмоциями других людей.

Модуль 3. «Психофизиологические и когнитивные особенности развития детей разных возрастных групп, кризисы развития детей».

Цели и задачи модуля

1. Актуализировать знания о психофизиологических особенностях в разные периоды развития и дать практические рекомендации по преодолению особенностей прохождения кризисных периодов.
2. Познакомить педагогов с современными исследованиями сравнения отличий психологических характеристик современных подростков от предыдущего поколения;
3. Структурировать теоретические знания психофизиологических особенностей развития детей для формирования навыков soft skills с учетом возрастных особенностей детей, на каждом этапе развития;

4. Дать практические инструменты преодоления кризисных периодов развития детей школьного возраста.

Данный модуль поможет сформировать представление и понимание причин и мотивов поведения детей в различные периоды взросления, включает: характеристику психологических особенностей современных школьников в сравнении с поколением их родителей и теоретические знания психофизиологических особенностей развития школьников. Сравнение физиологических изменений и приобретения когнитивных навыков на разных этапах развития представлены в виде таблицы, что делает эту информацию удобной в использовании. В характеристике особенностей кризисных периодов развития детей содержатся практические рекомендации для специалистов и родителей.

Особенностью данного курса, является формат - сочетание теоретических знаний и практических инструментов, в виде упражнений, подобранными с учетом возрастных особенностей школьников. Для актуализации теоретических знаний использованы интерактивные методы: мозговой штурм, дискуссия, ролевые игры, групповая работа.

Ожидаемые результаты

По окончании модульного курса слушатели

Знают:

- отличительные особенности психологических характеристик современных подростков от предыдущего поколения;
- определение понятий: развитие познавательная деятельность, обучение;
- психофизиологические особенности развития младших школьников и школьников пубертатного, подросткового возрастов;
- признаки кризиса младшего, пубертатного и подросткового школьного возрастов;
- способы преодоления трудностей кризисного периода;
- способы идентификации эмоций;
- методы и приемы успешной коммуникации со школьниками пубертатного и подросткового возраста.

Умеют:

- дифференцировать возрастные особенности психофизиологического развития на разных возрастных этапах развития детей;
- составлять социальный портрет современного школьника разного возрастного этапа развития;
- идентифицировать эмоции и анализировать причинно-следственные связи поведения подростков;

- оказывать профессиональную поддержку подросткам в ситуации сложного выбора или рискованного поведения.

Модуль 4. «Навыки работы с семьей. Кейс-менеджмент в образовательной среде»

Цели и задачи модуля

1. Сформировать понимание использования кейс-менеджмента, как формы внеклассной работы, развить базовые компетенции, необходимые для осуществления процесса кейс-менеджмента, в условиях образовательного учреждения.
2. Познакомить с современными педагогическими теориями, этапами и алгоритмом действий в процессе кейс-менеджмента;
3. Изучить процесс организации внеклассной работы, путем взаимодействия с учащимися и их семьям, посредством технологии кейс-менеджмента;
4. Обучить участников базовым знаниям и навыкам (базовые компетенции) необходимые педагогам для «интервенции в семью».

Данный модуль позволит сформировать представление об организации внеклассной работы, путем взаимодействия с учащимися и их семьями, посредством технологии кейс-менеджмента, даст базовые знания и навыки необходимые педагогам для интервенции в семью. Модуль также содержит информацию об этапах и алгоритме действий в процессе кейс-менеджмента, сложностях и рисках при интервенции в семейную систему.

Практические инструменты представлены готовыми заданиями и упражнениями, которые участники могут использовать в своей профессиональной деятельности. Методологическую основу кейс-менеджмента в образовательной сфере составляют современные педагогические теории: теория экзистенциализма, теория экологических систем Ури Бронфенбреннера. В модуле также использован стимульный материал, разработанный в соответствии с теорией экологических систем Ури Бронфенбреннера и «Концептуальными основами социальной работы с детьми» Джудит С.Райкуса, Рональд Хьюза.

Ожидаемые результаты

По окончании модульного курса слушатели

Знают:

- основы современной педагогической теории и теории экологических систем;
- что такое базовые принципы взаимодействия образовательного учреждения с семьей;
- основы технологии кейс-менеджмента;

- базовые компетенции, необходимые для осуществления процесса кейс-менеджмента, в условиях образовательного учреждения.

Умеют:

- организовывать внеклассную работу, путем взаимодействия с учащимися и их семьям, посредством технологии кейс-менеджмента;
- владеть базовыми компетенциями, необходимые педагогам для «интервенции в семью», сложностях и рисках при интервенции в семейную систему;
- эффективно использовать инструменты кейс-менеджмента и уметь видеть свою роль на каждом этапе ведения случая;
- организовывать сотрудничество с участниками образовательного процесса, проводить диагностику, оказывать/привлекать психологическую помощь и применять психопрофилактические методы и приемы при работе с семьей.

Учебный план Программы (комбинированный формат обучения)

№	Тематика занятий	Количество часов				Всего
		офлайн		онлайн		
		Лекция	Практическая работа	Самостоятельная работа	Тестирование	
1	Модуль 1 Теория стигматизации или «наклеивания ярлыков» и ее взаимосвязь с этическими нормами/ принципами педагогов.	3	3	3	1	10
2	Модуль 2 Эмоциональный интеллект, управление эмоциями, управление стрессом, управление собственным развитием. Эмпатия.	3	3	3	1	10
3	Модуль 3 Психофизиологические и когнитивные особенности развития детей разных возрастных групп, кризисы развития детей.	2	3	3	1	9
4	Модуль 4 Навыки работы с семьей. Кейс-менеджмент в образовательной среде	2	3	3	1	9
	Итоговое тестирование				2	2
ВСЕГО (в часах)		10	12	12	6	40

Учебный план Программы (онлайн формат обучения)

№	Тематика занятий	Количество часов				Всего
		Видео-лекции / Вебинары	Интерактивные задания / Практические занятия	Самостоятельная работа	Тестирование	
1	Модуль 1 Теория стигматизации или «наклеивания ярлыков» и ее взаимосвязь с этическими нормами/ принципами педагогов.	2	4	2	1	9
2	Модуль 2 Эмоциональный интеллект, управление эмоциями, управление стрессом, управление собственным развитием. Эмпатия.	2	5	1	1	9
3	Модуль 3 Психофизиологические и когнитивные особенности развития детей разных возрастных групп, кризисы развития детей.	2	5	2	1	10
4	Модуль 4 Навыки работы с семьей. Кейс-менеджмент в образовательной среде	2	6	1	1	10
	Итоговое тестирование				2	2
ВСЕГО (в часах)		8	20	6	6	6

Примечание: 1 академический час - 45 минут

6. Организация учебного процесса

Курсы повышения квалификации организуются в режиме:

1) Комбинированный формат обучения, в соответствии с учебным планом. Продолжительность курса составляет 40 академических часов, подразумевает (с тренером), дистанционное (на портале), самостоятельное.

2) Онлайн обучение, в соответствии с учебным планом, подразумевает дистанционное обучение (на портале) и самостоятельное обучение. Общая продолжительность программы составляет 40 академических часов.

При организации образовательного процесса в комбинированном и онлайн режимах, в целях контроля и оценки знаний слушателей проводится итоговое тестирование. Задания для самостоятельной работы и тестовые задания включены в курс обучения. Обучение в дистанционном формате осуществляется на портале <https://smartustaz.kz/>.

Образовательный процесс включает интерактивные формы и методы обучения: лекция, практическая работа, тренинг, решение кейсов, обсуждение видеофрагментов, самостоятельное обучение.

Для определения уровня сформированности профессиональных компетентностей слушателей разработаны критерии оценки и параметры усвоения содержания Программы.

7. Учебно-методическое обеспечение Программы

Модуль 1. Теория стигматизации или «наклеивания ярлыков» и ее взаимосвязь с этическими нормами/ принципами педагогов. Модуль направлен на формирование базовых знаний и навыков (базовые компетенции) необходимые для улучшения понимания вопросов стигмы педагогами, профилактики стигматизации во взаимосвязи с этическими нормами и принципами педагога.

Модуль 2. Эмоциональный интеллект, управление эмоциями, управление стрессом, управление собственным развитием. Эмпатия. Модуль ориентирован на сотрудников всех типов учебных заведений, для которых овладение умениями эмоциональной компетентности представляется особенно актуальным для повышения их психологической культуры и уровня профессионализма.

Модуль 3. Психофизиологические и когнитивные особенности развития детей разных возрастных групп, кризисы развития детей. Учебный модуль нацелен на детальное рассмотрение вопроса возрастной периодизации, а именно психофизиологические и когнитивные особенности развития на каждом этапе развития, так как современная педагогика формирует содержание и методы обучения, соотнося их с возрастными особенностями развития детей.

Модуль 4. Навыки работы с семьей. Кейс-менеджмент в образовательной среде. Модуль направлен на формирование представления о понятии кейс-менеджмента как формы внеклассной работы, его процессах и способах применения в условиях образовательной среды.

8. Оценивание результатов обучения

Для определения уровня сформированности профессиональной компетентности слушателей разработаны критерии оценки и параметры усвоения содержания программы. В данной программе для оценки уровня усвоения

обучающей программы разработано итоговое тестирование, состоящее из вопросов и заданий, со следующими критериями оценивания:

Результат тестирования оценивается в зависимости от количества правильно выполненных тестовых ответов, так оценка «отлично» ставится, если обучающийся набрал от 90-100%, «хорошо» - 70-80%, «удовлетворительно» - от 50-60%, «неудовлетворительно» - менее 50%.

Критерии оценки тестовых заданий: выполнение задания, отражающего тематику, собственную точку зрения и уникальность изложения (не менее 80%).

Для оценки практических знаний слушателей в рамках данной программы используются следующие инструменты:

Онлайн интерактивные упражнения: Эти задания оценивают уровень усвоения материала и проверяют способность участников применять знания на практике. Участники должны принимать решения и выполнять задания в условиях, приближенных к реальности. Оценивание проводится по результатам выполнения упражнений, что позволяет выявить, насколько обучающиеся способны правильно и последовательно использовать изученные подходы.

Кейс-задания: Слушателям предлагаются реальные или смоделированные образовательные кейсы, которые требуют от них применения теоретических знаний и практических навыков для анализа и решения конкретных проблем. Оценивание строится на основании следующих критериев:

- Умение применить знания в конкретных условиях;
- Обоснованность и аргументированность решений;
- Эффективность предложенных мер для достижения результата.

9. Посткурсовое сопровождение

1) Средства связи:

На данном этапе деятельность по посткурсовому сопровождению предусматривает осуществление взаимодействия тренерского состава, реализующего обучение по программе, с непосредственными слушателями, посредством различных средств связи (электронная почта, мессенджеры, социальные сети (Facebook, Telegram, WhatsApp и т.д., портал обучения www.smartustaz.kz, мультимедийные записи и т.п.).

2) Ресурсное обеспечение:

- Электронная ссылка на сборник/методическое пособие;
- Доступ к видеоматериалам (на портале www.smartustaz.kz)

3) Привлечение педагогов к организации совместных мероприятий (вебинаров, конференций, презентаций, тренингов, онлайн семинаров и т.д.) совместно с разработчиками программ и экспертами в данной области;

4) Вовлечение педагогов к сотрудничеству по представлению приобретенного профессионального опыта.

10. Список основной и дополнительной литературы

1. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании».
2. Закон Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 293-VI «О статусе педагога».
3. Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 года № 345-II «О правах ребенка в Республике Казахстан».
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988 «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы».
5. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249 «Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы».
6. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 11 мая 2020 года № 190 «О некоторых вопросах педагогической этики». (Источником выдержек правовых норм в данном учебном модуле является: Информационно-правовая система нормативно-правовых актов Республики Казахстан Әділет (Министерство юстиции Республики Казахстан): <http://adilet.zan.kz/rus>)
7. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 16 сентября 2022 года № 399. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 23 сентября 2022 года № 29767 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам и курсам по выбору уровней начального, основного среднего и общего среднего образования».
8. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 24 февраля 2025 года № 31 «Об утверждении Профессиональных стандартов для педагогов организаций образования».
9. Конституция Республики Казахстан (1995).
10. Всеобщая декларация прав человека (1948).
11. Конвенция ООН О правах ребенка (1989).
12. А. Алешина. «Развитие эмоционального интеллекта: 7 способов на каждый день». [эл. ресурс] <https://www.eqspb.ru/o-kompanii/articles/emotional-intelligence-development-day-to-day/>
13. Алимбекова А., Асылбекова М., Утемисова Г., Нургалиева Д. Профилактика буллинга в Казахстане: SWOT-анализ условий возникновения и развития

- проблемы в общеобразовательных организациях // Вестник НАН РК. 2024. Т. 410. № 4. С. 47–65.
14. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: непонимание, приводящее к «исчезновению»? // Психологический журнал. Минск. 2006. № 1. С. 28–32.
 15. Андреева Ирина. Программа тренинга эмоциональной компетентности. [эл. ресурс] <https://andreeva.by/programma-treninga-emocionalnoj-kompetentnosti.html>
 16. Алена Алешина, Сергей Шабанов. Управление эмоциональным интеллектом. [эл. курс] <https://www.coursera.org/learn/emotional-intelligence/lecture/BeaVO/global-naia-drama-emotsional-nogho-intielliekta>
 17. Безруких М. Психологические основы эффективной организации учебного процесса. [эл. лекции] Педагогический университет «Первое сентября». <https://25sch.ru/images>
 18. Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении. — СПб.: Сударыня, 1999.
 19. Бочкова М.Н., Мешкова Н.В. Эмоциональный интеллект и социальное взаимодействие: зарубежные исследования // Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2. С. 49–59.
 20. Виноградов Н.С., Алижанова Х.А., Алиева А.Р. Особенности развития коммуникативности как гибкого навыка будущих педагогов в условиях цифровизации // Проблемы современного педагогического образования. 2022. № 77–4. С. 84–87.
 21. Гершун В.И. Популярная валеология. Эмоции и здоровье. – Костанай, 2003.
 22. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 1995.
 23. Готтман Дж. Эмоциональный интеллект ребёнка. – М.: МИФ, 2018.
 24. Дэвид С. Эмоциональная гибкость. Как научиться радоваться переменам. – М.: МИФ, 2016.
 25. Дирюгина Е.Г. и др. Концептуальные основы программы по развитию личностного потенциала. Методическое пособие. – М.: 2023.
 26. Думбрэвяну В. и др. Психосоциальные взаимоотношения ребёнок-специалист в социальной сфере. – Кишинев, 2015.
 27. Дягелец Д. Кого мы учим в школе? Чек-лист эмпатии. [эл. статья] МЕЛ. <https://mel.fm/blog/darya-fedorovna/21560-kogo-my-uchim-v-shkole-chek-list-empatii>
 28. Жаманчинов А.К. Обеспечение качества предоставления социальных услуг // ОФ «Семейная Академия», ЮНИСЕФ Казахстан, 2018.
 29. Жаманчинов А.К. Супервизия в стиле WE/ME. – Алматы, 2020.
 30. Жаманчинов А.К., Ткаченко Н.М., Жургенов Е.А. Школа приёмных родителей: Учебное пособие. – Алматы, 2021.

- 31.Залитинова С.А., Даудова Д.М., Муталимова А.М. Развитие soft skills в процессе подготовки будущих социальных педагогов // Мир науки, культуры, образования. 2022. № 3.
- 32.Кабакова М.П. и др. Психологическая помощь при эмоциональном выгорании: теория и практика. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
- 33.Калинина П.Ю. и др. Особенности формирования инклюзивной компетентности педагога // Педагогический научный журнал. 2025. Т. 8. № 1.
- 34.Космаганбетова Г. ХХІ ғасыр сын-қатерлерін ескере отырып білім беру менеджерлерінің кәсіпкерлік құзыреттілігін қалыптастыру // Pedagogy and Psychology. 2023. № 50.
- 35.Котомина О.В. Исследование взаимосвязи эмоционального интеллекта и академической успеваемости студентов // Образование и наука. 2017. № 10. С. 91–105.
- 36.Краснова Н.П. и др. Формирование эмоционального интеллекта и социорефлексии молодых педагогов // Известия ЮЗГУ. Серия: Лингвистика и педагогика. 2023. № 4. С. 203–211.
- 37.Ларриви Б. Cultivating teacher renewal: Guarding against stress and burnout. – Lanham, MD: R&L Education, 2012.
- 38.Лахад С. The BASIC PH model // Psychology at School and the Community. 1993. Tel-Aviv.
- 39.Манойлова М.А. Акмеологическое развитие эмоционального интеллекта учителей и учащихся. – Псков: ПГПИ, 2004.
- 40.Марша Рейнолдс. Коучинг: эмоциональная компетентность. – М.: 2003.
- 41.Материалы тренинга по подготовке приёмных семей. Institute for Human Services. Revised 2015.
- 42.Материалы тренинга: Формирование компетенций работников социальных служб в Европе и Центральной Азии / Школа социальной работы, Колумбийский университет (CSSW), Центр изучения глобального здоровья в Центральной Азии (ЦИГЗЦА), Л. Ким.
- 43.Маслач К., Шаффели В., Лейтер М. Job Burnout // Annual Review of Psychology. 2001. Vol. 53. P. 397–422.
- 44.Маслач К., Шаффели В., Лейтер М. Burnout: 35 years of research and practice // Career Development International. 2009. Vol. 14(3). P. 204–220.
- 45.Матфатов О. Темная сторона эмпатии. [эл. статья] Knife Media. <https://knife.media/dark-empathy/>
- 46.Мешкова Н.В. и др. Эмоциональный интеллект и социальное взаимодействие: зарубежные исследования // Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2.
- 47.Монина Г.Б., Лютова Е.К. Коммуникативный тренинг. – СПб.: Речь, 2005.

- 48.Мукажанова Ф. Теория эмоций Роберта Плутчика. [эл. источник] <https://4brain.ru/blog/emotion-theory-of-robert-plutchik/>
- 49.OECD. TALIS 2018: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019. <https://www.oecd.org/education/talis/>
- 50.Панфилова А.П., Михальченко С.С. Развитие эмоционального интеллекта как составляющей социальной компетентности менеджеров // Человек и образование. 2013. № 4.
- 51.Попандопуло А. и др. Влияние программы повышения квалификации педагогов на развитие метакогнитивных способностей обучающихся // Білім. 2024. № 3.
- 52.Профилактика профессионального выгорания у педагогов: методическое пособие / И.В. Фокина, М.О. Цатурян. – Вологда: ВИРО, 2018.
- 53.Пузикова С.М. и др. Профилактика профессионального выгорания педагогов // КазНУ им. аль-Фараби. Алматы.
- 54.Райкус Дж.С., Хьюз Р. Концептуальные основы социальной работы с детьми. – М.: 2010.
- 55.Рейверс С. A Relational Study of Elementary Principals' Leadership Traits // ProQuest LLC, 2011.
- 56.Рейнолдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность. – М.: 2003.
- 57.Роллоф М.Е., Браун Л.А. Extra-Role Time, Burnout and Commitment // Business Communication Quarterly. 2011. Vol. 74(4), P. 450–474.
- 58.Саенко Ю.В. Регуляция эмоций: тренинги управления чувствами и настроениями. – СПб.: Речь, 2010.
- 59.Система Выготского. Обучение и развитие детей и подростков / Касвинов С.Г. – Харьков: Райдер, 2013.
- 60.Скаалвик Э.М., Скаалвик С. Teacher self-efficacy and perceived autonomy // Psychological Reports. 2014. Vol. 114(1).
- 61.Слабинская И. и др. Диагностика психологического здоровья субъектов образовательного процесса // Pedagogy and Psychology. 2023. № 2.
- 62.Смирнова Е. Психологическая диагностика в образовании. – М.: 2021.
- 63.Ткаченко Н.М., Жаманчинов А.К. и др. Школа приёмных родителей. – Алматы, 2021.
- 64.UNESCO & OECD. Education for 21st Century Skills and AI Preparedness. UNESCO Policy Briefs, 2023.
- 65.United Nations. Sustainable Development Goals – Goal 4: Quality Education. <https://sdgs.un.org/goals/goal4>
- 66.World Economic Forum. A Call to Action for the Education Sector: AI and Human Skills. <https://www.weforum.org/agenda/>
- 67.World Economic Forum. Future of Jobs Report 2025 (Draft Highlights). Geneva: WEF, 2024–2025. <https://www.weforum.org/reports/future-of-jobs-report-2025>

68. World Economic Forum. AILit Framework. <https://www.weforum.org/ailit-framework>
69. Выготский Л.С. Проблема возраста // Собр. соч. Т. 4. М.: 2005.
70. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: 1986.
71. Шабанов С. Эмоциональный интеллект. Российская практика. [эл. источник] <https://marketing.wikireading.ru/hOP97Vte5N>
72. Шмигирилова И.Б. и др. Сандық буын өкілдері – болашақ педагогтарды оқытудың ерекшеліктері // Вестник КазНПУ им. Абая. 2023. № 3.
73. Школа эмоционального интеллекта: практикум. – Алматы, 2021.
74. Шутова Е. Влияние эмоций на мотивацию педагогов. – Казань: 2022.
75. Ермекбаева Л.К. Развитие эмоционального интеллекта будущих педагогов-психологов // Хабаршы. Психология сериясы. 2023. № 2.
76. Mukhametzhanova A., Yestayeva K. Enhancing Emotional Competence among Future Teachers // Труды университета. 2024. № 2. С. 308–313.
77. Chang, M. L. An appraisal perspective of teacher burnout // Educational Psychology Review. 2009.
78. Durr, T., Chang, M.-L., Carson, R. Curbing Teacher Burnout // Teacher Motivation. Routledge, 2014.
79. Farber B.A., Miller J. Teacher burnout // Teachers College Record. 1981.
80. Gold Y., Roth R.A. Teachers Managing Stress & Preventing Burnout. – London: Routledge, 2013.
81. Herman K.C., Hickmon-Rosa J.E., Reinke W.M. Profiles of Teacher Stress and Coping // Journal of Positive Behavior Interventions. 2018.
82. Larrivee B. Cultivating Teacher Renewal. – R&L Education, 2012.
83. Marek T., Schaufeli W.B., Maslach C. Professional Burnout. – London: Routledge, 2017.

